

מדוע יש להפריד את הרפורמה להקמת קרן פיקדון לעובדים זרים מהצעת החוק למניעת הסתננות?

א. מהי קרן הפיקדון ומה תכליתה

הקמתה של קרן להפקדת כספים עבור עובדים זרים היא רפורמה מרחיקת לכת, סבוכה ומורכבת – בהיבטי כלכלה, מיסוי, ביטוח וניהול הכספים, ולא פחות מכך – בעיסוקה בזכויות עובדים ובחובות מעסיקים לפי משפט העבודה המגן. זהו עניין הנוגע לכלל המהגרות והמהגרים המועסקים בישראל שאינם אך מבקשי מקלט (עובדים בענף הסיעוד, הבניין, התעשייה וכו'), ולכל מי שמעסיקים אותם (מטופלים סיעודיים, קבלני בניין, תעשיינים וכו'), ומהותו אופן מימושן של זכויות החלות על עובדים, אשר כיום נעדר פתרון מערכתי.

בקרן הפיקדון יופקדו כספים הנובעים משורה של זכויות קוגנטיות הקבועות בחוק, ובראשן פנסיה, פיצויי פיטורים (או חלקם, בהתאם לשיעורים שנקבעו בהסכם הקיבוצי או בצו הרחבה), קרן השתלמות ועוד. מדובר בזכויות יסודיות החלות על כל העובדים בישראל, אולם ביחס למי שישבתם בישראל היא זמנית – עובדים זרים ומבקשי מקלט – אין אפיק למימושן בפועל. דבר זה מקשה על גבייתן בתום תקופת העבודה, הן משום שכל קרנות הפנסיה בישראל אינן מוכנות לקבלם, הן לאור המיסוי המושג על מי שמושך כספים שנועדו לחסכון ארוך טווח טרם המועדים והמקרים שנקבעו בתקנוני הקרן למשיכתם. במובן זה, קרן הפיקדון הינה מנגנון חשוב ורצוי, לו תחוקק במסגרת המתאימה ותוך התאמה מיטבית למסגרת החוקית שבתוכה היא ממוקמת – משפט העבודה, ולא דיני ההגירה.

ב. ההכרח לפצל את הדיון בקרן הפיקדון מהדיון בחוק למניעת הסתננות

יש להתנגד בתוקף לכריכתם יחד, בהליך בזק חקיקתי בוועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת, של הצעת החוק למניעת הסתננות וההצעה לתיקון חוק עובדים זרים והקמת קרן הפיקדון הנוגעת לכלל העובדים הזרים בישראל. נוכח מורכבות המהלך להקמתה של הקרן צוותים מקצועיים עמלים על התיקון הנדון מאז יצא צו ההרחבה לביטוח פנסיוני חובה בשנת 2008, וטיוטות קודמות עברו ונדונו, ביחד עם הצוותים המקצועיים מממשרד האוצר וממשרד המשפטים, במסגרת הוועדה האמונה על הנושא – ועדת העבודה והרווחה של הכנסת. יש להשהות את התיקון עד אשר ייווצר נוסח סופי, מגובש ושלים, ולקדמו בוועדת העבודה והרווחה.

ג. הצעת החוק אינה מקיימת את תכלית הקרן ומיוסדת על שורה של תכליות זרות ובלתי חוקיות

הרפורמה המוצעת בהצעת החוק ומקדומת בהליך בזק סוטה באופן קיצוני מהתכליות המונחות בבסיס הזכויות הסוציאליות שמהן נובעים הכספים המופרשים לקרן. הניכויים המעוגנים בה מהווים דין מחמיר למהגרים, עומדים בניגוד קיצוני לתכליות הכספים המופקדים בקרן, ומפריים את ההתחייבויות הבינלאומיות של ישראל להחיל ביחס למהגרים השוהים כדין בתחומי המדינה יחס שאינו נופל מזה המוחל על אזרחי המדינה בענייני עבודה.

ד. מחסכון סוציאלי למנגנון קנסות בלתי מידתי

הצעת החוק יוצרת מנגנון חסר תקדים, בלתי מידתי באופן קיצוני, של גביית קנסות בלא משפט בגין הישארות עובדים זרים בישראל בתום תקופת רישיון הישיבה. הסכומים שייצברו בקרן הפיקדון ויסודם בזכויות מגן של עובדים אשר הועסקו כדין בישראל, יישללו במלואם מכל עובד שישתהה ביציאה מישראל בשישה חודשים בלבד, ובלא ששלילת כספי הזכויות הסוציאליות לוותה בהליך משפטי. אינטרס המדינה להרחיק עובדים אשר הועסקו כדין ותוקף רישיונם פג אין בו כדי להצדיק מנגנון מינהלי דרקוני הן בהיקף הכספי האדיר, הן במשך העבירה ואופייה. נושא זה מצריך דיון יסודי ומעמיק.

ה. השמטה מכוונת של עובדים זרים בענף החקלאות מהתיקון

הצעת החוק מעידה על כניעה ללחצים של קבוצות מעסיקים חזקות, אשר הביאו להחרגתם של עובדים זרים בענף החקלאות – מקבוצות העובדים החלשות בישראל – מהזכות להפרשות בגין פנסיה ופיצויי פיטורים על פי צו ההרחבה הענפי. פגיעה זו מצריכה דיון וברור יסודיים, וחלילה מלכרוך אותה בדיון החפוז על חוק ההסתננות.

ו. הצעת החוק כוללת הסדרים מקפחים ומפלים ביחס למבקשי מקלט

להלן שלוש נקודות עיקריות בהן מקופחות זכויותיהם של מבקשי מקלט ובהן הם מופלים לרעה:

1. אך ורק ביחס ל"מסתננים" קובעת הצעת החוק ניכוי מהשכר גופו: 20% משכר עבודתם ינוכה. מדובר בניכוי חסר תקדים מהשכר, אשר יותיר את מבקשי המקלט עם שכר עבודה נמוך משכר המינימום באופן ניכר, יפגע ביכולתם להתקיים בכבוד באופן דרמטי ולפרק זמן שעלול להיות ממושך ביותר (ושנכון להיום אין כל צפי לסיומו).

2. 20% נוספים יושתו על המעסיקים של מבקשי מקלט, לכאורה כדי להוות תחליף להפרשות הסוציאליות שמקורן בצווי הרחבה והסכמים קיבוציים. בפועל, חלק המעסיק בהפרשות סוציאליות שמגיע כדי 20% משכר העבודה הוא חריג בהיקפו, וקבוצות עובדים חזקות בלבד, אלה שלהן יש רשת ביטחון קיבוצית מבוססת, נהנות משיעורים אלה. ההפרשות הגבוהות לקרן הפיקדון יהיו גורם הרתעה נוסף מהעסקת מבקשי המקלט, יפגעו בכושר המיקוח שלהם בקבלה לעבודה, וסופן שיגולגלו על העובדים בצורה של פגיעות בשכרם או בזכויות המגן. כל זאת ביחס לתקופה בה העסקתם בישראל לא נאסרה.

3. בהצעת החוק הוחל על מבקשי מקלט הסדר מיסוי מקפח למפרע: שעה שביחס לעובדים זרים קובע סעיף 1א(ה)(1) לחוק עובדים זרים, כי הניכוי על הכספים שנצברו בקרן יבוצע במועד משיכתם, הרי שלגבי "מסתננים" נקבע בהצעת החוק, ניכוי מס במקור מהשכר עצמו, לפני העברתו לקרן הפיקדון. כך, למעשה ישלם מבקש המקלט מס למפרע על שכר שטרם קיבל, ולמעשה, בהעדר אפשרות להרחיק את מבקשי המקלט, שנים וחודשים ארוכים לפני קבלתו.

קיפוח והפלייה של מבקשי מקלט הם, כך הנראה, הסיבות היחידות לכך שהרפורמה נכרכה בחוק למניעת הסתננות. אין להם הצדקה, ואין להסכים לדיון חפוז בוועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת בפגיעה בזכויות קוגנטיות, להם זכאים מבקשי מקלט העובדים בישראל. דיון ברפורמה כולה יש לערוך לאחר תיקונה על ידי הגורמים המקצועיים במשרדי הממשלה בוועדת העבודה והרווחה של הכנסת.